

PROF. DR. LUO XİN'İN “ORTA ÇAĞDA ÇİN'İN KUZEYİNDEKİ MİLLETLERDE UNVAN” ADLI KİTABI ÜZERİNE

Tuba YALINKILIÇ¹

Özet

Unvan sistemi, Çin'in kuzeyindeki milletlerde politik gelişim süreci içinde, yönetimin öncülüğünde verilen unvanların tamamı olup son derece değişken bir sistemdir.

Prof. Dr. Luo Xin'in “Orta Çağda Çin'in Kuzeyindeki Milletlerde Unvan” adlı kitabının, tercümelemlerle desteklenerek değerlendirildiği bu yazıda, Orta Çağ Çin'inde, kuzeydeki göçebe milletlerdeki politik unvan sistemine, bilhassa bu tür unvanların yapısının, niteliğinin, fonksiyonunun ve değişiminin analizi yoluyla kuzey milletlerindeki politikanın doğuşu, gelişimi ve devamlılığına işaret edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey milletleri, bozkır, göçebe, unvan.

“STUDIES ON THE TITULARY OF MEDIEVAL INNER ASIAN PEOPLE”

Abstract

The system of titulary is the entire of titles in the northern nations of ancient China, which titles given by the leadership in the process of the political development, also the titles has very variable system.

In the article with estimates and translations of Prof. Luo Xin “Studies On The Titulary Of Medieval Inner Asian People” I through the titulary and titulary system, the structure of the titles, function and analyse of variations deal rising development and progression of politics.

Keywords: Northern nations, steppe, nomad, titular.

1. Luo Xin'in Öz Geçmişi:

Luo Xin, 1963 yılında Hubei Eyaleti'nin Sui İli'nde dünyaya gelir. İlk ve ortaöğrenimini Sui'de tamamlayan Luo Xin, 1985 yılında Pekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yükseköğrenimine başlar; 1985 yılında bu bölümden mezun olur.

1989 yılında Pekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde lisansüstü öğrenim sınavlarına girer ve başarılı olur. *Eski Çin Tarihi* isimli doktora çalışmasını 1995 tarihinde tamamlayıp doktor unvanını alır.

Doktora sonrasında eski Çin tarihinin yanı sıra Orta Asya ve eski Türk tarihi ile de ilgili çalışmalar yapan Luo Xin, 1999 yılında doçent olur.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Pekin Üniversitesi, Tarih Fakültesi, Eski Çin Tarihi, yalinkilictugba@hotmail.com.

Luo Xin, tarihî ve kültürel alanlarda araştırma ve incelemeler yapmak ve dil öğrenmek amacıyla bir süre Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Türkiye'de (2007 yılı - Orta Doğu Teknik Üniversitesi) çalışır.

*Prof. Dr. Luo Xin Kars Müzesi'nin bahçesindeki koç ve at heykelli mezar taşlarının önünde
(Fotoğraf: Cengiz Alyılmaz)*

Luo Xin, 2007-2012 yılları arasında Türkiye'deki birçok şehirde tarihî ve kültürel anlamda araştırma ve incelemeler yapar; alanıyla ilgili bilimsel toplantılara (sempozyum, kurultay vs.) katılır.

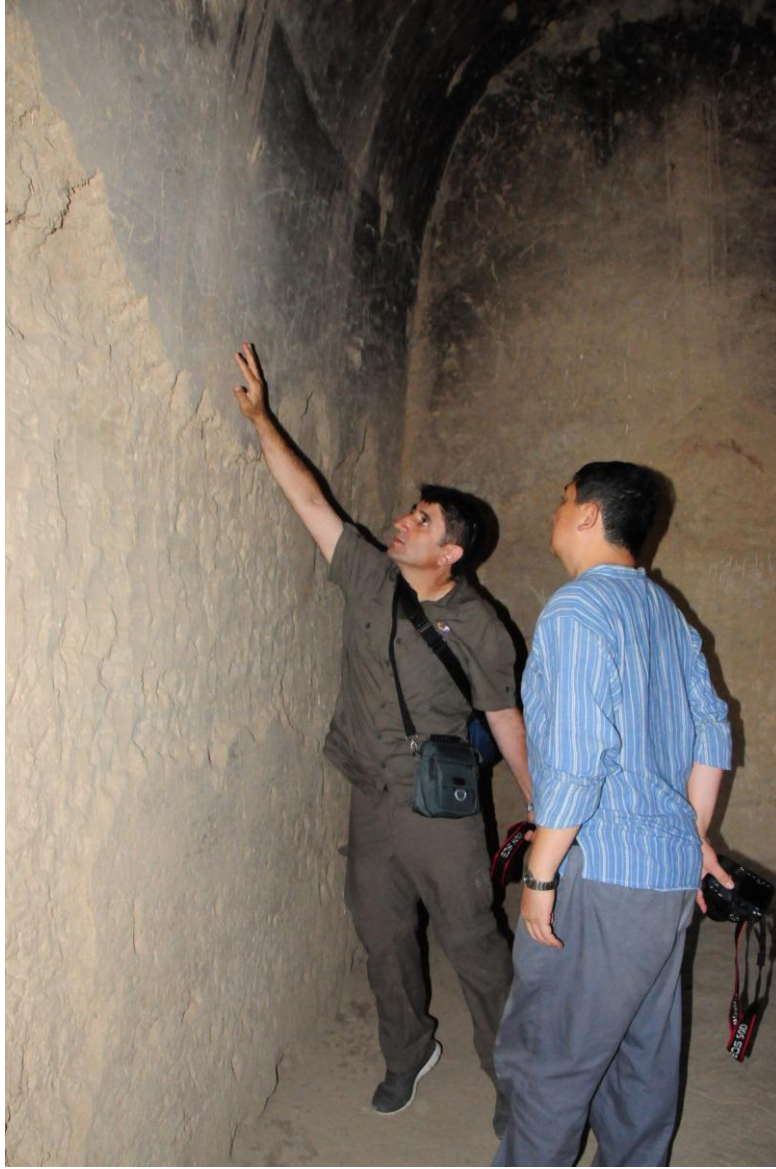

*Prof. Dr. Luo Xin Erzurum'daki Yakutiye Medresesi önünde
(Fotoğraf: Cengiz Alyılmaz)*

Lisans ve lisansüstü seviyelerde Eski Çin Tarihi, Orta Asya Araştırmaları, Eski Çin Milliyetler Tarihi, Wei Jin Güney Kuzey Devletleri Tarihi, Wei Jin Güney Kuzey Devletleri Kaya Yazıları Çalışmaları, Çin Milliyetleri Tarihi Kaynakları üzerine dersler veren; Çin tarihi, eski Türk tarihi ve kültürü, Çin-Türk ilişkileri, Çin'deki azınlık milliyetler tarihi ve bozkır milletleri konuları üzerine yapmış olduğu başarılı çalışmalarıyla tanınan Luo Xin, 2009 yılında **profesör** olur.

Luo Xin, Atatürk Üniversitesi ile Pekin Üniversitesi tarafından 2009 yılında hazırlanıp başarılı bir şekilde sürdürülen **Turfan ve Komşu Bölgelerdeki Runik Yazıtlarla İlgili Epigrafik ve Fotogrametrik Araştırmalar** adlı uluslararası projenin (Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz ile birlikte) eş başkanlığını yapmaktadır.

Prof. Dr. Luo Xin, Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz ile birlikte Turfan'daki bir mağarada bulunan (Kök)türk harfli yazıtlar üzerinde çalışırken (Fotoğraf: Murat Yakar)

Luo Xin, Eski Türk Tarihi ve kültürü ile ilgili yapmış olduğu başarılı çalışmalarından dolayı 2011 yılında Türk Dünyası Mühendisler ve Mimarlar Birliği tarafından **Türk Dünyası Büyük Hizmet Ödülü**'ne layık görülür.

Çince, İngilizce, Japonca ve Türkçe bilen Luo Xin, evli ve bir çocuk babasıdır.

*Prof. Dr. Luo Xin "Türk Dünyası Büyük Hizmet Ödülü"nü
Prof. Dr. Yunus Kılıç'ın elinden alırken (Fotoğraf: Murat Yakar)*

2. Prof. Dr. Luo Xin'in Kitapları:

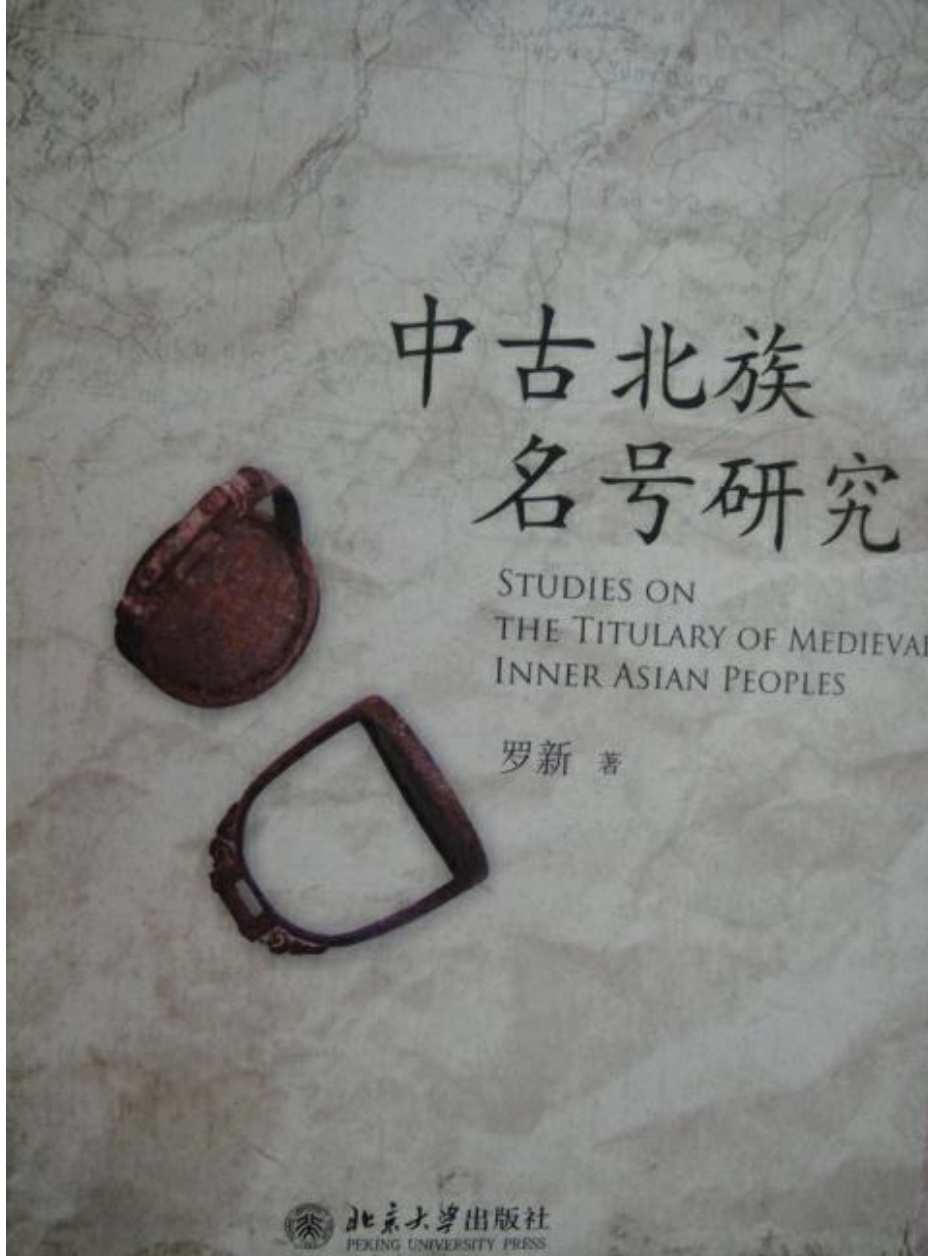
Prof. Dr. Luo Xin'in yayınlanmış 5 kitabı bulunmaktadır:

- (Luo Xin - Ye Wei He), 《魏晋南北朝新出墓志疏证》 (与叶炜合著, 中华书局, 2005年)、(*Kuzey ve Güney Wei Jin Devletlerine Ait Yeni Keşfedilen Mezar Taşlarının Açıklamaları*), Zhong Hua Yayınevi, Pekin, 2005.
- 《中古北族名号研究》 (北京大学出版社, 2009年)、(*Ortaçağda Çin'in Kuzeyindeki Milletlerde "Unvan"*), Pekin Üniversitesi Yayınevi, Pekin, 2009.
- 《杀人石猜想》 (中华书局, 2010年) (*Balbalların Düşündürdükleri*), Zhong Hua Yayınevi, Pekin, 2010.
- 《历史的高原游牧》 (中华书局, 2011年) (*Tarihte Bozkır Göçebeleri*), Zhong Hua Yayınevi, Pekin, 2011.
- 主编 Chinese Scholars on Inner Asia (*İç Asya'daki Çinli Akademisyenler*), Bloomington: Indiana University Press, 2012. Indiana Üniversitesi, Bloomington, 2012 (Kitabın editörlüğünü yapmıştır).

3. Prof. Dr. Luo Xin'in 《中古北族名号研究》 (北京大学出版社, 2009年) (Ortaçağda Çin'in Kuzeyindeki Milletlerde "Unvan"), Adlı Eseri:

2009 yılının Mart ayında Pekin Üniversitesi Yayınları tarafından okuyucuya sunulan kitap, yazarın son yıllarda Çin Orta Çağ tarihi ve İç Asya tarihi üzerine yapmış olduğu çalışmanın bir ürünüdür. Luo Xin, kitabın adını "Ön Söz"de şu ifadelerle açıklar:

Zhong gu "中古" Orta Çağ anlamına gelir ve Çin'de " 魏晋南北朝隋唐" (Kuzey ve Güney Wei Jin, Sui ve Tang Hanedanlıklarının adlandırıldığı dönemdir; Beizu "北族" ise kuzey milletleri anlamındadır ve eski Çin'in kuzeyindeki bütün milletler bu adla anılır. Esas itibarıyla "Altay Milletleri"ni ifade ederken "kuzey milletleri" ibaresi kullanılmaktadır. Kitabın adını oluşturan esas öge minghao "名号" ise politik anlamda kullanılan veya verilen unvan anlamına gelir (Luo Xin, 2009: 1).

Prof. Dr. Luo Xin'in "Orta Çağda Çin'in Kuzeyindeki Milletlerde 'Unvan'" adlı kitabının kapak görüntüsü

Unvan ve kullanımıyla ilgili, günümüze kadar olan çalışmalar Tarih, Filoloji ve Karşılaştırmalı Dilbilim alanlarında yapılagelmiştir. Luo Xin ise konuyla ilgili olarak kitabında, bu kanıksanmış sınırları aşp yalnızca **Altay çalışmaları** alanında konuyu ele almayı amaçladığını belirtmekte, Orta Çağ Çin'indeki kuzey milletlerinin kaynaklarını **İç Asya tarihi** arka planında yeniden incelemektedir:

Tarih sahnesinde yer alan her milletin birer siyasi topluluk olduğuna inanıyorum. Hepsi politik ilişkiler ve politik güç etrafında örgütlenmiş sosyal gruplardır. Bu tür gruplar kan bağı nedeniyle bir arada olduklarını söyleseler de kuzeydeki her millette

politik gruplar mevcuttur ve bunlar ırk esasına dayalı etnik topluluklar değildir (Luo Xin, 2009: 2).

Çalışmada izlenen yol, Orta Çağ kuzey milletlerindeki politik unvanların yapı ve işlevine dair incelemelerden oluşmaktadır. Açıklamaya göre unvan, kişiyi özel kılar ve soyadı işlevi görür. Bir unvan iki kısımdan oluşur: “Bilge Kağan” unvanında “Kağan”, vazifeden dolayı verilen unvan; “Bilge” ise isimdir. **Unvan = Resmî İsim + İsim**

Bozkır milletlerindeki unvanların ve muhtevasının ele alındığı kitabın içeriği şu şekildedir:

Birinci bölüme (1-26) kağan unvanını açıklayarak başlayan yazar, bu unvanın kuzey milletlerinde en üst makamı işaret ettiğini belirtir ve sözlerine şöyle devam eder:

Kuzey milletlerinde kağan resmî anlamda en üst makamı ifade eder. İlk olarak Juan Juanların bu unvanı kullandığı düşünülür. Bununla ilgili beishi北史 (Kuzey Tarihi)’nde geçen kayıtlara göre ilk kağanın adı Dou Dai olup, (bu kağan) Juan Juan kavminin hükümdarı “She Lun”dur.

Bozkır milletlerinde her bir kağanın kağan unvanını aldığını görmekteyiz. Kağan ve unvan olan kağan ayrılmamaktadır. Juan Juanlar’dan Gao Chelar’a, onlardan Türkler’e, Tuyuhunlar’dan Tielelar’a, Kitanlar’a kadar her bir millette aynı durum söz konusudur.

Yazar, eserinde bu ayrıma varmaya çalışır:

Politik anlamda Juan Juanlardan etkilenen Türkler de isimden önce kağan unvanını kullanmayı âdet edinmişlerdir. Türklerde ilk kez kağan unvanı alan kişi “Tumen” olup, esas adı Yi Li Kagan’dır. Juan Juanlardan farklı olan nokta ise yönetimde aynı anda birçok kağanın bulunmasıdır, fakat içlerinden yalnızca bir tanesi en büyük kağandır, diğerleri ise küçük kağanlardır (Luo Xin, 2009: 6). “Kağan” unvanı kişiye resmî bir törenle verilir. Kağanlığının ilan edilmesi de bu törenin önemli bölümlerinden birini oluşturmaktadır (Luo Xin, 2009: 13).

Japon tarihçi Shiratori Kurakichi, **kağan** unvanını Juan Juanlar’dan sonra Jingyandalar’ın, Tuyuhunlar’ın ve Türklerin kullandığını, bu şekilde bütün İç Asya’daki topluluklarda bu unvanın yaygınlaştığını “Doğulu Göçebe Milletler” adlı kitabında belirtmektedir (Kurakichi, 1934: 64-72).

*İkinci Bölümde (27-48) “Hunlar’da dan yu 单于 (Tan hu veya Shan yu) Unvanı” başlığı altında Batı Han Devleti’ndeki **Dan Yu** konusuna ve Güney Hunlarda **Dan yu** unvanının alınma sürecine değinir. Açıklamaya göre Hunlar’da ülkenin en üst makamının adlandırıldığı “Dan yu” unvanı, bozkır milletlerine ait Çince kaynaklarda geçen ilk unvandır. Hâkimiyetin Hunlar’ın elinde olduğu dönemde bozkırda güçler arasında zuhur etmeye başlayan çekişmeler “Dan yu” unvanını elde edebilmek adınadır. Kelimenin kökeni veya yapısıyla alakalı muhtelif görüşler*

olsa da **Dan yu** unvanı milattan sonra üçüncü, dördüncü yüzyıla kadar bozkırda yerleşmiş bir tanımlama olmuş, **kağan** unvanının yerine kullanılmıştır.

Üçüncü Bölümde (49-79) “Tuo ba Sien pilerin Unvan Alması” başlığı adı altında Tuo ba kelimesinin etimolojik kökenine dair analizlerine yer vermiş, Wei Jin Devleti zamanında yaşamış olan Sienspiller’in kabile adları üzerinde durmuştur. Her ne kadar eski Türk kavimlerinde **beg** unvanının tek başına kullanıldığına pek rastlamadığını söylese de yazar Tuo ba adını tuo拓: tog ve ba跋: beg şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca yazar yine bu bölümde kabile adları ve politik oluşumların gelişimine de değinmiştir:

P. A. Boodberg bozkır kavimlerinin ve adlarının kaynağını özetlerken yedi unsurdan bahseder, bu maddelerden üçüncüsü ‘official titles’ olarak adlandırdığı, bilhassa ülkenin önde gelen liderlerinin sahip olduğu resmî adlardır. Rudi Paul Lindner ise “Göçebe Kavim Nedir?” adlı makalesinde, göçebe kavimlerdeki kimlik algısının hükümdardan ileri geldiğine işaret etmektedir. Peter B. Golden ise göçebe kabilelerde siyasi yeniden yapılandırma söz konusu olduğunda askerî liderin etkinliğinin son derece önem arz ettiğini belirtir, özellikle kabilenin adıyla ilgili olarak “Osmanlı” örneğinde olduğu gibi kelimeye bir son ek getirilerek kelimenin “Osman’a mensup, Osman’dan” anlamında kullanıldığına dikkat çeker. Bunun gibi, göçebe kabilelerde siyasi oluşumun adı yine bu oluşumun lideri tarafından belirleniyor (Luo Xin, 2009: 73).

Dördüncü Bölümde (80-107) Kuzey Wei Devleti’ndeki *Zhiqin* 直勤 sisteminin tanımına, tarihî vesikalardaki *Zhiqin* ve Tuo balar’ın bu sistemin etkisiyle Çinlileşmesi konularına değinmiştir.

Beşinci Bölümde (108-132) ‘*Yu hong* 虞弘 Mezar Taşında Görülen Juan Juan İzleri’ başlığıyla, **baga** ve **tarkan** unvanlarını irdelemiştir:

Çince yazılışıyla mo he 莫贺(何) yani ‘baga’, Tang Hanedanlığı Dönemi kayıtlarında bu şekilde yazılmıştır. ‘Baga’ veya ‘bagha’ kelimelerini etimolojik olarak tanımlamak bir hayli güçtür. Paul Pelliot’a göre kelime Türkçe kökenli değildir, fakat Pelliot aynı kelimeye abaqa (amca) şeklinde Moğolca’da rastlamıştır.

Türkçe ve Moğolca’daki bagatur (savaşçı) kelimesi, akademisyenler tarafından çoğu zaman бага veya bagha olarak algılanmaktadır. Friedrich Hirth ilk başlarda Hun hükümdarı Maotun’u (Mete) bagaturun bir tür okunuşu sanmıştır. Orta Çağda Altay Dilleri’nde бага- tu- r kelimesine rastlanıyor ise, o zaman onun karşılığı olan mo he duo 莫贺咄’unun бага- tu- r olduğunu telakki ediyorum. Her ne kadar -r ile kelimeye bir son ek getiriliyor gibi görünse de netice itibarıyla kelime, kökeninden uzak değildir.

Luo Feng’in da belirttiği üzere da guan 达官 (veya) da gan 达干 tarkan da en sık karşılaştığımız Türkçe unvanlardandır. Kelime, Orhun runik harfli yazıtlarında t(a)rk(a)n şeklinde okunmaktadır. Genelde tarqan veya tarkan olarak yazılmaktadır. Tarkan adının geçtiği resmî ad / unvanlar aşağıda sıralanmıştır:

bilge tonuquq boyla бага tarqan (Tonyukuk yazıtı I, batı yüzü 6. satır)

- apa tarqan* (Tonyukuk yazıtı I, kuzey yüzü 10. satır)
apa tarqan (Bilge Kağan yazıtı, güney yüzü 13. satır)
taman tarqan (Bilge Kağan yazıtı, güney yüzü 14. satır)
tonuquq boyla бага tarqan (Bilge Kağan yazıtı, güney yüzü 14. satır)
inançu apa yargan tarqan (Kültekin yazıtı, batı yüzü 2. satır)
ogul tarqan (Kültekin yazıtı, kuzey yüzü 12. satır) (Luo Xin, 2009: 113-116).

Altıncı Bölümde (133-154) Juan Juanlar'daki bürokratik yapıyla ilgili bilgilere yer verilmiş, **elteber, tutuk, kül, muhan, şad** gibi unvanlarla ilgili açıklamalarda bulunulmuştur. Bölüme Türklerin Juan Juan yetki ve görev sistematiği üzerinde yaptığı değişiklikler ek olarak konu edinilmiştir.

Yedinci Bölümde (155-193) *gao chang* 高昌 (قنارناھوجنا, Qara-hoja)²¹ belgelerindeki Juan Juan unvanlarına, Kuzey Wei İmparatoru Tai Wu Di'nin adına; isme gelen aka / aga eklerinin İç Asya'ya dayanan kökeni konularına yer verilmiştir.

Sekizinci Bölümde (194-212) Köktürk Devleti tekinlerinden Kültekin'in ismindeki 'Kül' hecesi, 'Kül'ün İç Asya'da kullanımı ile Sui ve Tang dönemlerindeki Juluo, Chuluo unvanları üzerinde durulmuştur.

Dokuzuncu Bölümde (213-224) 'Tonyukuk' ismi üzerinde incelemede bulunan yazar şunları nakletmiştir:

Günümüze dek Moğolistan'da keşfedilmiş olan toplam 43 adet Runik yazılı Türk ve Uygur dönemlerine ait yazıt mevcuttur. Bu değerli 43 yazıt içerisinde, akademisyenlerin en çok dikkatini çeken ve üzerinde en fazla araştırma yapılmış olan yazıt şüphesiz 'Tonyukuk' yazıtıdır. Friedrich Hirth 'Tonyukuk'un, Tang dönemi kayıtlarında geçen 'A shi de Yuan zhen 阿史德元珍' olduğu yönündeki düşüncesini 19. yüzyılda belirtmiştir. Bununla birlikte Klyastorniy ve Masao Mori'nin konuyla ilgili olarak dilbilim ve tarih açısından yaptıkları değerlendirmeler Tonyukuk ve A shi de Yuan zhen'in aynı kişi olduğu konusuna neredeyse kesinlik kazandırmıştır. Biz ise burada tekrar tekrar bu konuyu irdelemeyi değil de iki unvan arasındaki ilişkiyi kelime kökeni açısından incelemeyi ve konuya yeni bir açıdan bakmayı düşündük.

Yukarıdaki şekilde giriş yapan yazar, bölüme "Tonyukuk, Bütün Bir Unvan", "Tuyuhun ve Tonyukuk" başlıklarıyla devam eder.

Onuncu Bölüm (225-237), kitabın son bölümüdür. "Kağan unvanından İmparator Mahlasına" başlığı altında, Tang imparatorlarının ad alma süreci ve bu süreç içerisinde bozkır milletlerinin etkisinde kalmaları konularına yer verilmiştir:

¹ Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde, Turfan'ın güneydoğusunda yer alan tarihî bir şehirdir.

İmparator mahlasının kurumlaşması neden Tang döneminde görülür? Öyle düşünüyorum ki bunun kaynağı tamamen İç Asya göçebe kavimlerinin siyasi anlamdaki kültürü ve geleneği olmalıdır. Fakat Tang İmparatoru'nun mahlasının kaynağı, Türk kavimlerindeki “Kağan” sistemi olmalıdır. Tang Hanedanlığı'nın başlatmış olduğu, imparatorun mahlas alması hususu, Türk vb. diğer göçebe kavimlerin Tang siyasi kültürünü derinden etkilemesinin bir ürünüdür ve Tang döneminin siyasi kültür anlamında harici (Çinli olmayan) unsurlardan etkilenmiş olduğuna başka bir kanıttır.

Konuya ilişkin son cümleleri ise şöyledir:

Mahlasın kurumlaşması süreciyle ilgili olarak, Türk kültürünün Tang dönemi siyasi kültürünün üzerindeki etkisini görmezden gelemeyiz. Sistemin değişimi açısından bakacak olursak Kağan ve resmî isim sistematığı, aslında önceki İç Asya kavimlerine ait siyasi kültürün geleneğidir, diğer politik sistemlerin gelişmesi ve olgunlaşmasıyla birlikte, böyle bir kurumsal form Qin, Han ve Weijin geleneği ile yakınlaşmıştır. Fakat tarih sürecinin karmaşıklığı ve çeşitliliği Tang İmparatoru'nun mahlasının kurumlaşması şeklinde görülür. Türk ve diğer kuzey milletleri ile Tang Hanedanlığı arasında karşılıklı etkileşim olduğuna şahit oluruz, ancak bütün etkilenmelerin doğrudan tarihî gelişime yön vereceği anlamını çıkaramayız.

Sonuç ve Öneri:

Pekin Üniversitesi Eski Çin Tarihi Araştırmaları Merkezi Öğretim Üyesi, Prof. Dr. Luo Xin, Çin tarihi, eski Türk tarihi ve kültürü, Çin-Türk ilişkileri, Çin'deki azınlık milliyetler tarihi ve bozkır milletleri ile ilgili başarılı çalışmalar yapmakta; bunları makale ve kitaplar hâlinde yayımlamakta ve genç akademisyenler yetiştirmektedir.

Prof. Dr. Luo Xin'in “Orta Çağda Çin'in Kuzeyindeki Milletlerde ‘Unvan’” adlı kitabı eski Türk yönetim tarzının birçok bilinmezini ortaya koyan son derece kıymetli bir eserdir. Prof. Dr. Luo Xin'in hem bu eseri hem de diğer eserleri bir an önce Türkçeye çevrilip yayımlanmalıdır.

Prof. Dr. Luo Xin'i kutlar; Türk tarihi, Türk dili, Türk kültür ve uygarlığı ile ilgili başarılı çalışmalarının devamını dileriz.

Kaynaklar:

BAYAT, F. - ALİYEVA, M. E. (2008). *Eski Türkçe Sözlük*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.

CHEN, F. H. (2010). *Eski Çince Sözlük*. Pekin.

KURAKİCHİ, S. (1934). *Bai Niao Ku Gu “Doğulu Göçebe Milletler”*. Shanghai Yayınevi.

XİN, L. (2009). 《中古北族名号研究》 (北京大学出版社, 2009年)、*Orta Çağda Çin'in Kuzeyindeki Milletlerde “Unvan”*. Pekin: Pekin Üniversitesi Yayınları.